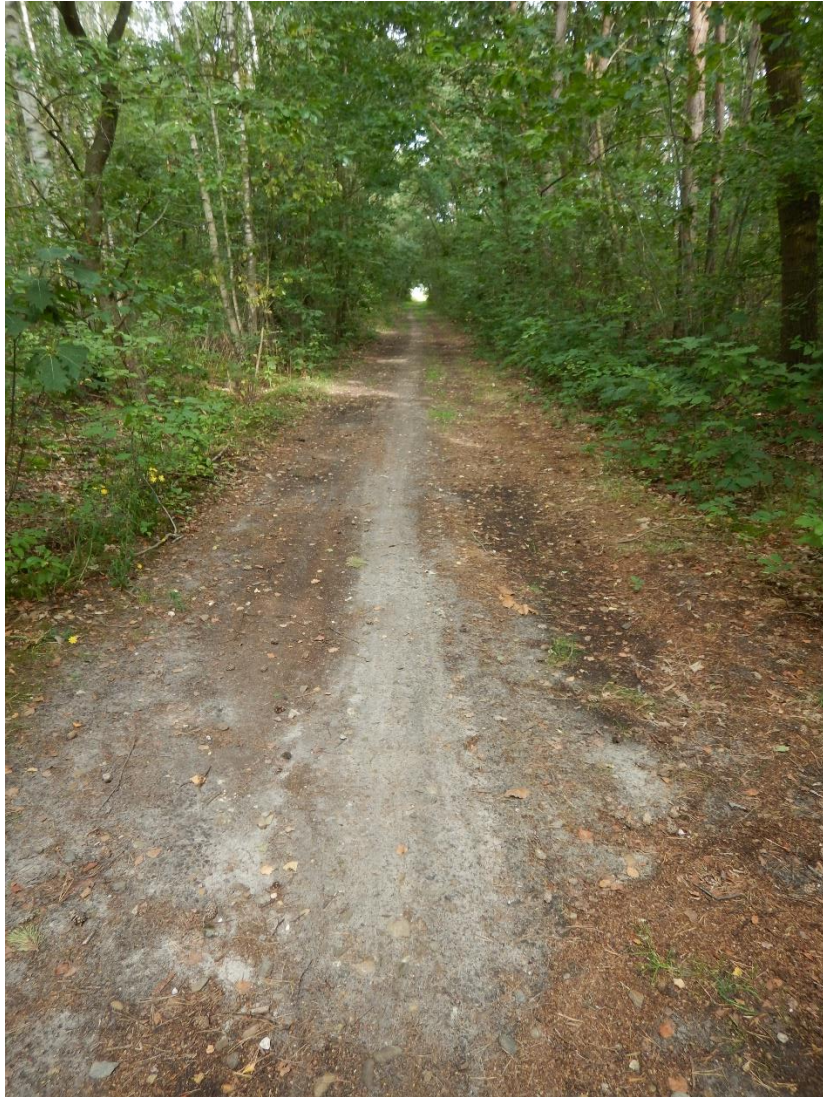

Archeologienota
Bilzen, Kieleberg (Homburgstraat)
Verslag van de resultaten van het bureauonderzoek
PROGRAMMA VAN MAATREGELEN
Projectcode: 2019H260

Historisch en Archeologisch Advies, Studies en Toegepast onderzoek

VAN DE KONIJNENBURG, R.,(2019), Bilzen, Kieleberg (Homburgstraat), verslag van de resultaten van het archeologisch bureauonderzoek, Haast-rapport 2019-45, D/2019/12654/45

Rik van de Konijnenburg, Grauwe Torenwal 6/00/1, B-3960 Bree (BE)
Mob. 0496 209 018 - e-mail: rik@konijnenburg.com

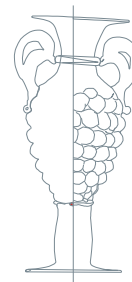
Foto's: HAAST – Rik vd Konijnenburg (tenzij anders vermeld)

Tekeningen: HAAST (tenzij anders vermeld)

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van de uitgever.

Wettelijk depot: D/2019/12654/45

Copyright reserved. No part of this publication may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without the permission from the publisher.

INHOUD

Programma van maatregelen	
1. Administratieve gegevens	3
2. Aanleiding van het vooronderzoek	5
3. Resultaten van het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem	5
4. Onderzoeksstrategie, -methode, vervolgtraject.	8
5. Lijst met afbeeldingen	11
6. Bibliografie	11

Programma van maatregelen

1. Administratieve gegevens

Projectcode	2019H260
Actoren	Rik van de Konijnenburg OE/ERK/Archeoloog/2015/00041
Locatie:	Limburg
Provincie	Bilzen
Gemeente	Bilzen - Beverst
Deelgemeente	Kieleberg (deels voormalig tracé Hombergstraat)
Site	percelen Bilzen afd 1(Bilzen) sectie A: A53s ² (partim), 1A53z ² (partim), 1A53x ² (partim), 1A53t ² (partim),1A53w ² (partim), 1A51c ² (partim) , Bilzen afd 2 (Beverst), sectie B: 2B116c (partim), 2B116a ² (partim),
Kadastrale gegevens	20.000 m ² (2 ha)
Oppervlakte onderzoeksgebied	Zie fig. 2
Kadastraal percelenplan	Zie fig. 3
Topografische kaart	30/08/2019
Begindatum onderzoek	15/09/2019
Einddatum onderzoek	bureauonderzoek
Relevante termen thesauri OE	

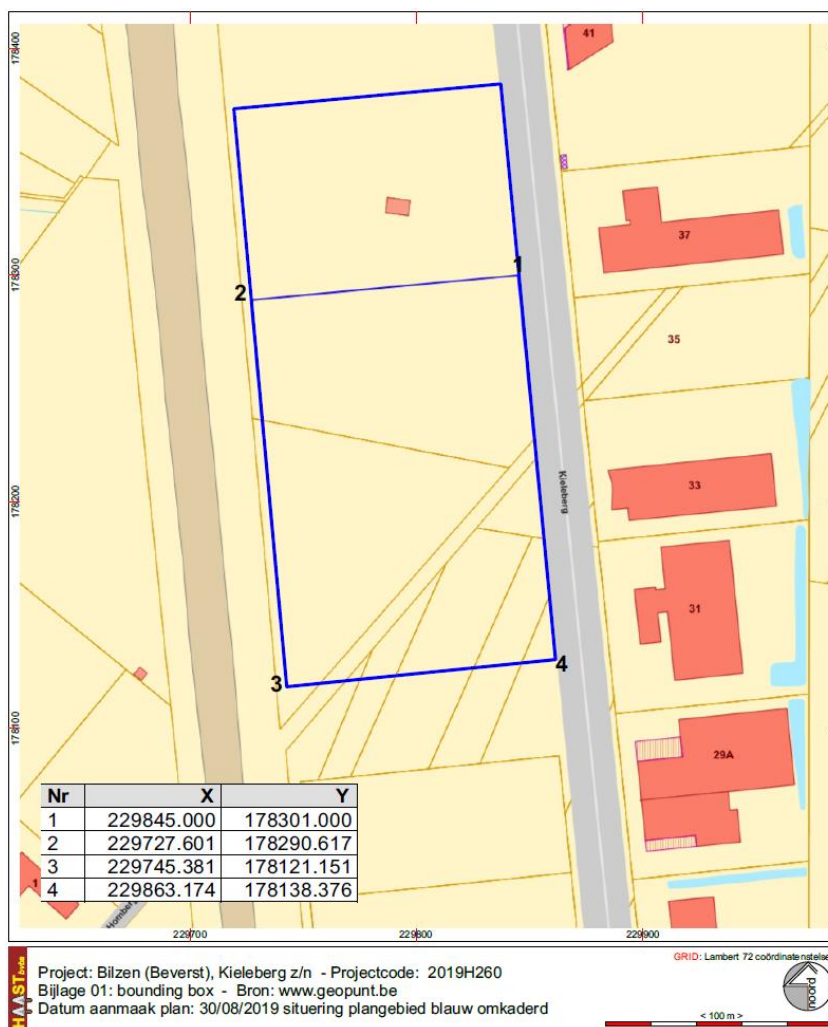

Fig. 1: Bounding Box:

Kadastrale gegevens: Het terrein is kadastraal geregistreerd als Bilzen afd 1(Bilzen) sectie A: A53s²(partim), 1A53z²(partim), 1A53x²(partim), 1A53t²(partim), 1A53w²(partim), 1A51c²(partim) , Bilzen afd 2 (Beverst), sectie B: 2B116c (partim), 2B116a²(partim). De oppervlakte van het projectgebied bedraagt 30.000 m² (3 ha)

Fig. 2: Kadastraal uittreksel dd. 2019 © cadgis viewer

2. Aanleiding van het vooronderzoek

Beschrijving van de geplande werken¹

De geplande werken omvatten enerzijds volledige ontbossing en bouwrijp maken van het terrein en anderzijds de bouw van een industrieel complex.

De bouwwerken en buitenaanleg omvatten:

- Buitenaanleg:
 - o Aanleg van een structurele groenstrook aan de zuidgrens van het projectgebied, opp 1497 m²
 - o Aanleg van een groenzone met bodembedekker in buffergroen aan de spoorweg, opp 1672,40 m²
 - o Aanleg van een structurele groenstrook aan de noordzijde van het projectgebied, opp 591 m²
 - o Aanleg van 24 parkeerplaatsen aan de oostzijde van het projectgebied (parking personeel en bezoekers)
 - o Aanleg van 2 open infiltratiebekkens aan de oostgrens van het projectgebied, opp 270 m² en 160 m²
 - o Aanleg van rijwegen en openstapelruimtes, verharding in beton
- Gebouwen: 3 bouwdelen (industriële hallen):
 - o Bouwdeel A: oppervlakte totaal 45 m * 78,80 m = 3546 m²
 - o Bouwdeel B: oppervlakte 45 m * 70,40 m = 3168 m²
 - o Bouwdeel c: oppervlakte 60 m * 70,40 m = 4224 m²
 - o Funderingen bouwdelen A, B en C: de funderingen van de industriële hallen zullen bestaan uit betonnen zoelfunderingen van minimaal 1 x 1 m in oppervlakte en 50 cm dikte gewapend beton met daarop een aanzet voor betonnen pijlers. De zoelfunderingen worden met ondiepe strookfunderingen met elkaar verbonden als aanzet voor de opbouw van de wanden van de loodsen/hallen.
 - o Voor Bouwdeel A worden 54 zoelfunderingen voorzien, voor Bouwdeel B 16, voor bouwdeel C was bij de opmaak van deze archeologienota nog geen funderingsplan en doorsnede beschikbaar, maar de funderingen zijn vergelijkbaar met die van de andere bouwdelen.
 - o Alle funderingen zijn uit te voeren op vaste draagkrachtige grond, minstens 80 cm onder maaiveld (annotatie op de doorsnede plannen – aanzet op -1,05 m staat aangegeven op de doorsnedes van de gebouwen)
 - o Alle dragende elementen te berekenen door bevoegd studiebureau (annotatie op de doorsnede plannen) – nog uit te voeren)
 - o De vloeren in de hallen worden aangezet op een verdicht zandbed van 20 cm dikte, daarop een PVC-folie en afgewerkt met een gepolierde betonvloer van 20 cm dikte
 - o Aan de oostzijde van bouwdeel A wordt aan de buitenzijde een regenwaterput voorzien met een capaciteit van 10.000 liter

3. Resultaten van het vooronderzoek

Het bureauonderzoek

Wat betreft de pre- en protohistorische en vroege historische perioden, prehistorie tot en met de late Middeleeuwen, zijn er in de geschreven bronnen geen aanwijzingen voor aanwezigheid van archeologische erfgoedwaarden binnen het projectgebied. We moeten ons derhalve baseren op de landschappelijke en topografische ligging ervan. Gelet echter op de nabijheid van het projectgebied onderzocht in archeologienota 9233 kunnen we identiek dezelfde verwachting/potentieel opstellen voor het voorliggend projectgebied met de verbeteringen en aanpassingen zoals ook aangegeven in de toegevoegde noten in de tekst.

¹ Voor de bouwplannen: cfrt de resultaten van het bureauonderzoek pag. 8-12

Het projectgebied bevindt zich in een zone die in het verleden werd gekenmerkt door een afwezigheid van bebouwing, zoals blijkt uit de gegevens van het historisch kaartenmateriaal. Het is lange tijd heide geweest en heeft sinds 1777 tot 2009 geen bebouwing gekend. In 1932 werd er een spoorlijn aangelegd vlak ten westen van het projectgebied. Zeker vanaf 1873 was het terrein bebost. Deze situatie vinden we tot op heden terug. Het is pas vanaf de aanleg van het industriepark, te beginnen met de wegenis in 2009 en andere industriegebouwen later, dat er iets wijzigt aan de situatie in de omgeving.

In de omgeving werd reeds veel archeologisch onderzoek uitgevoerd, zowel mét als zonder ingreep in de bodem, echter zonder veel resultaat. Er werden enkele archeologische ontdekkingen gedaan in het verleden. Het betreft enkele Romeinse aardewerk scherven, munten uit de nieuwe tijd en loopgrachten uit de Tweede Wereldoorlog. Het feit dat er geen significante archeologische waarden in de onmiddellijke omgeving van het projectgebied werden aangetroffen, wil niet zeggen dat de kans op het aantreffen van archeologische sporen op het onderzoeksgebied onbestaande is. Het verlaagt enkel het verwachtingsniveau.

Het dichtstbijzijnde vooronderzoek toonde de bewaring van de podzolbodem aan. Het onderzoeksterrein, voorwerp van deze archeologienota bevat mogelijks eveneens een (deels) bewaarde podzolbodem wat de archeologische verwachting naar bewaring toe aanzienlijk doet stijgen.

De topografische ligging lijkt gunstig te zijn op een gradiënt van een hoger gelegen plateau naar de lager gelegen Kaatsbeek op ongeveer 500m ten noorden van het projectgebied. Op 640m ten zuidwesten en 880m ten westen zijn er de onbevaarbare VHA-waterlopen 8126 en 7350; vrij recent gegraven afwateringskanaaltjes, recent is 19de-eeuws want ze komen niet voor op de Ferrariskaart en slechts gedeeltelijk op de Atlas der Buurtwegen: het tracé van sloot 7350 bijvoorbeeld is veel korter op de Atlas der Buurtwegen dan op de huidige kaarten (GRB).

In de onmiddellijke omgeving (tot 250m) is de vallei droog. Hierdoor zijn historisch gezien wellicht geen grote ecologische variaties aanwezig geweest. Dit alles geeft dat er eerder een lage verwachting is naar steentijdsites, maar deze kunnen echter nooit uitgesloten worden.

Naar sporensites toe is dit een interessante topografische ligging.

Het landschap maakte tot in de 19de eeuw deel uit van een uitgestrekt heidegebied tussen ten noorden de Kaatsbeekvallei en ten zuiden de Demervallei. In de 19de eeuw worden op grote delen van de heide bossen van naaldbomen aangeplant (cfrt fig. 24, Vandermaelenkaart). Later worden delen van het heidegebied en beboste gedeelten in gebruik genomen voor landbouwdoeleinden. Maar ook daar komt erandering in met de aanleg van de spoorlijn Genk – Tongeren enerzijds en anderzijds door de ontwikkeling van grote industriegebieden ten noorden en ten oosten van het projectgebied. De spoorlijn vormt nu de westelijke grens van het industriegebied dat vanaf 2009 met de aanleg van wegenis tot volle ontwikkeling aan het komen is. Het landschap veranderde dus op relatief korte tijd van een heide- en bossengebied naar een industriegebied.

Het projectgebied maakte tot in de 19de eeuw deel uit van het uitgestrekte heidegebied tussen Demer en Kaatsbeek. Pas in de 19de eeuw wordt een deel bebost. Eerst is enkel de zuidoostelijke hoek bebost en is het noordwestelijke deel nog landbouwgebied. Later wordt een gedeelte gebruikt als werfweg en tijdelijke opslagplaats van grond en momenteel is heel het terrein met uitzondering van de Hombergstraat bebost en overgroeid door struiken. Het tracé van de Hombergstraat is niet meer herkenbaar op de meest recente luchtfoto's, maar bestaat nog wel als een met grind verhard pad diagonaal door het projectgebied met aan weerszijden een gracht.

Mocht er nog bodemarchief aanwezig zijn dan zullen de bouwwerken, bouwen van industriële hallen en buitenaanleg definitief vernietigend zijn voor eventuele archeologische sporen/relicten.

Verstoorde zones:

Heel het projectgebied kan beschouwd worden als minstens licht verstoord. Er is enerzijds de Hombergstraat met aan weerszijden grachtjes en een betonnen constructie (cf. fig. 12-5), anderzijds is er de wisseling van bebost en onbebost terrein, de Vandermaelenkaart versus de topografische mozaïek 1860-1873 versus de luchtfoto uit 1971, waarbij gesteld kan worden dat ook door aanleg van de werfweg en tijdelijke grondopslag de oorspronkelijke bodemopbouw en met name de A-horizont binnen het projectgebied tenminste deels licht verstoord zal zijn.

Fig. 3: Verstoorde zones binnen het projectgebied.

Advies:

Ondanks voorgaande waaruit kan blijken dat de archeologische verwachting om verschillende redenen matig moet ingeschat worden, zal via het programma van maatregelen – gelet ook op de sterke gelijkenissen met het projectgebied voorwerp van archeologienota 9233 net ten zuiden van dit projectgebied - aanbevolen worden het projectgebied te onderwerpen aan een proefsleuvenonderzoek teneinde definitief uitsluitel te kunnen krijgen over de archeologische waarde ervan. Enkel op basis van het bureauonderzoek kan immers de aan- of afwezigheid van archeologische waarden niet eensluidend uitgesloten of aangetoond worden.

De meest aangewezen manier om het terrein landschappelijk en archeologisch te waarderen is ons inzien een plangebieddekkend **proefsleuvenonderzoek** door middel van parallelle proefsleuven van 2 m breed over de volledige oppervlakte van het bedreigde terrein. De proefsleuven worden van noord naar zuid georiënteerd, meegaand de lichte daling van het terrein min of meer haaks op de valleien van de Demer en de Kaatsbeek. Hiemee wordt ook vermeden dat door de helling van het terrein de aan te leggen vlakken in verschillende bodemhorizonten worden aangelegd.

Indien tijdens deze prospecties voldoende aanwijzingen worden aangetroffen voor een archeologisch interessante site die kennisvermeerdering kan opleveren voor het gebied en de regio dan zal een vervolgonderzoek worden opgelegd in de vorm van een archeologische opgraving hetzij binnen een afgebakende zone, hetzij over heel de oppervlakte van het bedreigde terrein. Dit is echter pas mogelijk na bekrachtiging van een archeologienota met de resultaten van het archeologisch vooronderzoek gekoppeld aan een programma van maatregelen.

Randvoorwaarden voor het archeologisch veldwerk
Alvorens archeologisch veldwerk kan uitgevoerd worden dient het terrein vrij gemaakt van bomen en struikgewas. Bomen en struiken mogen gekapt tot maaiveldniveau maar mogen niet ontstronkt worden. Ontstronken door uitgraven of uitfrezen kan schade toebrengen aan eventueel aanwezig archeologisch erfgoed, c.q. sporen.
De wetgeving met betrekking tot archeologie omvat enerzijds het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 en anderzijds het Onroerenderfgoedbesluit van 16 mei 2014 die voor archeologie in werking traden op 1 juni 2016 en latere wijzigingen. Niet uitvoeren van het programma van maatregelen wordt door de Gewestelijke Afdeling Inspectie en Handhaving Ruimtelijke Ordening en Onroerend Erfgoed beschouwd als een bouw misdrijf en kan leiden tot sancties.

4. Onderzoeksstrategie, -methode, vervolgtraject.

Onderzoeksstrategie, onderzoeksmethode & technieken

Onderzoeksmethode

Het doel van een proefsleuvenonderzoek is het evalueren van de archeologische waarde op een deel van of het gehele terrein, afhankelijk van de resultaten van het landschappelijk bodemonderzoek, door een beperkt maar statistisch representatief deel van dat terrein op te graven. Dit gebeurt door middel van een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed.

Om een dekingspercentage te bereik van ongeveer 10% wordt aangeraden te werken met 7 proefsleuven van 2 meter breed met een maximale tussenafstand van 15 meter gemeten van “hart tot hart”. Kijkvensters dienen steeds aangelegd te worden, ook als er geen sporen worden aangetroffen en dienen dan om de schijnbare afwezigheid van de sporen te verifiëren. De zijden van de kijkvensters meten maximaal de afstand tussen twee sleuven. Met de kijkvensters of dwarssleuven kan een dekingspercentage van 12,5% bereikt worden, wat wenselijk is voor degelijke uitspraken over het geheel van het terrein. Indien hiervan wordt afgeweken, wordt dit eveneens beargumenteerd.

De proefsleuven worden van noord naar zuid georiënteerd, meegaand met de lichte daling van het terrein en min of meer haaks op de valleien van de Demer en de Kaatsbeek. Hiermee wordt ook vermeden dat door de helling van het terrein de aan te leggen vlakken in verschillende bodemhorizonten worden aangelegd.

Tijdens het proefsleuvenonderzoek dient omwille van de kans op verstoringen de nodige aandacht te gaan naar de bodemopbouw in het plangebied. Tevens dienen het aangelegde vlak alsook de storthopen met een metaaldetector op signalen gecontroleerd te worden.

De volgende onderzoeksvragen moeten met dit onderzoek minimaal beantwoord worden:

- In hoeverre is de bodemopbouw intact?
- Zijn er nog archeologisch relevante niveaus aanwezig?
- Vanaf wanneer kwam het terrein in gebruik? Welke sporen zijn hiervan terug te vinden en op welke diepte? Hoeveel archeologische niveaus zijn er aanwezig? En hoe onderscheiden ze zich?
- Hoe is de bewaringstoestand van de sporen? Wat is de potentiële impact van de geplande ruimtelijke ontwikkeling op de waardevolle archeologische vindplaatsen?
- Kunnen archeologische vindplaatsen in tijd, ruimte en functie afgebakend worden (incl. de argumentatie)?
- Wat is de aard, omvang, datering en bewaringstoestand van de aangetroffen archeologische resten?
- Kunnen er structuren aangeduid worden? Wat is hun onderlinge samenhang?
- Kan op basis van het sporenbestand in de proefsleuven een uitspraak worden gedaan over de aard en omvang van occupatie?
- Is er een bodemkundige verklaring voor de partiële afwezigheid van archeologische sporen? Zo ja, waarom? Zo nee, waarom niet?
- Zijn er indicaties (greppels, grachten, lineaire paalzettingen, ...) die kunnen wijzen op een inrichting van een erf/nederzetting?
- Hoe kaderen de resultaten van dit onderzoek binnen onze kennis van de ontwikkeling van Keerbergen?
- Voor waardevolle archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling en die niet in situ bewaard kunnen blijven:
 - Wat is de ruimtelijke afbakening (in drie dimensies) van de zones voor vervolgonderzoek?
 - Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht, zowel vanuit methodologie als aanpak voor het vervolgonderzoek?
- Welke vraagstellingen zijn voor vervolgonderzoek relevant?
- Zijn er voor de beantwoording van deze vraagstellingen natuurwetenschappelijke onderzoeken nodig? Zo ja, welke type staalnames zijn hiervoor noodzakelijk en in welke hoeveelheid?

Het onderzoeksdoel is bereikt wanneer op basis van het vooronderzoek met ingreep in de bodem een voldoende gefundeerde uitspraak kan worden gedaan over de aard, omvang en behoudenswaardigheid van de archeologische waarden in het plangebied en wanneer een eenduidig advies kan worden gegeven voor vrijgave van het terrein, een opgraving of behoud in situ. Om te bepalen of het onderzoeksdoel is bereikt, gebruikt de erkende archeoloog de volgende criteria:

Oppervlaktecriterium

Aangezien het principe van het voorgestelde proefsleuvenonderzoek gebaseerd is op een statistische manier van werken is het van belang dat een voldoende ruime dekking wordt verkregen. Bovendien is het van belang dat de spreiding van de sleuven over het hele terrein gewaarborgd wordt zodat uitspraken kunnen worden gedaan over het hele terrein.

Inhoudelijke evaluatie

De erkende archeoloog moet eventueel aanwezige archeologische waarden voldoende onderzoeken zodat uitspraken kunnen worden gedaan over onder meer datering, interpretatie en onderlinge samenhang van sporen.

Ruimtelijke evaluatie

De erkende archeoloog moet eventueel aanwezige archeologische waarden zodanig onderzoeken dat hij een uitspraak kan doen over de ruimtelijke spreiding van een of meerdere archeologische vindplaatsen in het plangebied.

Het volledige vervoltraject is afhankelijk van de resultaten van het vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van een proefsleuvenonderzoek. Volgens de Code van de Goede Praktijk (8.4 en verder) kan een volgende stap in het vervoltraject pas in detail worden uitgeschreven nadat de resultaten van een voorgaande stap in het vooronderzoek beschikbaar zijn.

Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van goede Praktijk:

Er wordt niet verwacht dat afwijkingen van de Code van Goede Praktijk zich zullen/kunnen voordoen.

Fig. 4: voorstel inplanting proefsleuven.

5. Lijst met afbeeldingen

Fig. 1: Bounding Box

Fig. 2: Kadastraal uittreksel dd. 2019 © cadgis viewer

Fig. 3: Verstoorde zones

Fig. 4: voorstel inplanting proefsleuven.

6. Bibliografie

HANECA, K., DEBRUYNE, S., VANHOUTTE, S., ERVYNCK, A., 2016, Archeologisch vooronderzoek met proefsleuven. Op zoek naar een optimale strategie, Onderzoeksrapport agentschap Onroerend Erfgoed 48, Brussel, agentschap Onroerend Erfgoed - Wetenschappelijke instelling van de Vlaamse Overheid, Beleidsdomein Ruimtelijke Ordening, Woonbeleid en Onroerend Erfgoed

Geraadpleegd via: <https://www.onroenderfgoed.be/actueel/nieuws/onderzoeksrapport-archeologisch-vooronderzoek-proefsleuven-strategie/>